

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІСТОРИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

О. Кожухар

Історія Стародавнього світу.
Частина 1:
Історія первісного суспільства

Кривий Ріг
2007

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет

О.І.Кожухар

Історія Стародавнього Світу.

Частина 1:

Історія первісного суспільства

Кривий Ріг
2008

ДЖ 9

ББК 63 - (0) 2я75

К43

Кожухар О. І. Історія Стародавнього світу. - Ч. І: Історія первісного суспільства: Навчально-методичний комплекс для студентів заочного відділення. - Кривий Ріг, 2008. - 31 с.

Рецензенти:

І. Д. Камчугова, доктор історичних наук, професор

Н.Р. Романець, кандидат історичних наук, доцент

Навчально-методичний комплекс містить програму, плани семінарських занять, теми індивідуальних навчально-дослідних завдань, питання і завдання для самостійної роботи, контрольні питання з Історії первісного суспільства. В ньому подані методичні рекомендації і поради студентам з організації самостійної роботи, написанню рефератів, виконанню інших видів індивідуальних навчально-дослідних завдань.

Рекомендується студентам заочного відділення спеціальності "Історія".

Рекомендовано до друку радою історичного факультету Криворізького державного педагогічного університету.

Протокол № 1 від 18 вересня 2008 р.

© Кожухар О.І., 2008

Історія Стародавнього світу - перша навчальна дисципліна, яка відкриває цикл предметів і курсів всесвітньої історії. Її складовими частинами є "Історія первісного суспільства", "Історія Стародавнього Сходу", "Історія Стародавньої Греції і Стародавнього Риму".

Історія первісного суспільства вивчає початковий етап існування людства, який охоплює величезний період часу - від появи на Землі людини до утворення перших класових суспільств і державних (політичних) структур. Об'єктами вивчення первісної історії є походження і становлення фізичного типу людини, зародження і розвиток її господарської діяльності і виробництва, формування суспільства та різноманітних його структур: праобщини, общини, сім'ї, роду, племені тощо, виникнення приватної власності, зародження різних форм експлуатації, держави і політичної влади.

Вивчення історії первісного суспільства має велике пізнавальне значення. Адже величезна кількість явищ людського життя, в тому числі і сучасного, виникли або беруть свій початок в глибині сивої давнини первісного суспільства: житло і одяг, землеробство і скотарство, шлюб і сім'я, суспільний поділ праці, раціональні знання, мистецтво, релігійні вірування тощо.

Первісна історія має і велике світоглядне значення. Серед проблем, які повністю або частково досліджується на матеріалах первісної історії, є чимало таких, у вирішенні яких проходив та і тепер проходить водорозділ між представниками різних світоглядних позицій і концепцій. Як з'явилась на Землі сама людина: в результаті закономірної еволюції органічної природи чи божественним прописом? Яка причина походження людських рас? Чи обґрунтована колективістська концепція первісного суспільства? Як і коли виникла приватна власність, суспільна нерівність, органи державної влади? Досить складними і суперечливими залишаються питання походження релігії, релігійного і естетичного виховання.

Ще одна риса первісно-історичних знань має безпосереднє

практичне значення. Міжнародні зв'язки України в сучасних умовах передбачають прищеплення практичних навичок вміння коректно спілкуватися з населенням усіх континентів, різних рас, різних за соціальним розвитком суспільств та існуючими там інститутами.

Курс історії первісного суспільства є досить складним для студентів-першокурсників заочного відділення. Адже вони мають у своєму розпорядженні значно менше часу для аудиторних занять, ніж студенти стаціонару при однаковому обсязі навчального матеріалу. Крім того їх знання навіть самих простих аспектів первісної історії досить поверхові і неглибокі.

Для вивчення курсу первісної історії необхідне максимальне використання всіх форм аудиторної і позааудиторної роботи – від лекцій і семінарських занять до консультацій, співбесід, написання рефератів і повідомлень, виконання різних форм і видів самостійної роботи та індивідуальних навчально-дослідних завдань. Ніякий підручник, змістов

Завдання навчально-методичного комплексу – допомогти студентам-історикам заочного відділення організувати самостійну роботу при вивченні “Історії первісного суспільства”, подати методичні рекомендації при підготовці до семінарських занять, виконання різних форм і видів самостійної роботи, написання рефератів і повідомлень, індивідуальних навчально-дослідних завдань.

*СТРУКТУРА ПРОГРАМИ НАВЧАЛЬНОГО КУРСУ З "ІС-
ТОРІЇ ПЕРВІСНОГО СУСПІЛЬСТВА "*

1. ОПИС ПРЕДМЕТА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ.

<p>Курс: підготовка бакалаврів</p>	<p>Напрямок спеціальності, освітньо-кваліфікаційний рівень</p>	<p>Характеристика навчального курсу</p>
<p>Кількість кредитів: - відповідних відповідних національних - 1 ECTS -1,5</p> <p>Змістовних модулів - 3</p> <p>Загальна кількість годин: 54</p> <p>Навчальний проект: індивідуальне навчально-дослідне завдання, реферат, повідомлення.</p>	<p>Шифр та назва напрямку: 0101 - педагогіка і методика середньої освіти</p> <p>Шифр та назва спеціальності: 6.010100-бакалавр історії</p> <p>Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр. Вчитель основної школи</p>	<p>Обов'язковий</p> <p>Рік підготовки: 1 Семестр: 1</p> <p>Лекції (теоретична підготовка): 8 год.</p> <p>Семінари - 4 год.</p> <p>Самостійна робота - 42 год.</p> <p>Консультативна робота: Індивідуальні і групові консультації</p> <p>Форма підсумкового контролю: екзамен</p>

**2. НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН
ДИСЦИПЛІНИ**

Тема	Кількість годин на			всього
	лекції	Семінарські заняття	Самостійну роботу студентів	
Змістовний модуль I. Вступ. Походження і становлення людини (антропогенез)				
<i>Тема 1. Вступ.</i>			6	6
<i>Тема 2. Загальні питання походження людини і суспільства</i>			6	4
<i>Тема 3. Походження людини (антропогенез)</i>	2		6	10
Змістовний модуль II. Походження і генеза первісних форм організації соціуму. Родовий лад				
<i>Тема 1. Походження людського суспільства (соціогенез). Праобщина.</i>	1		6	7
<i>Тема 2. Виникнення і розвиток родового ладу. Ранньопервісна община.</i>		1	4	5
<i>Тема 3. Пізньопервісна община землеробів і скотарів.</i>	1	1	6	8
Змістовний модуль III. Розклад первіснообщинного ладу. Виникнення класового суспільства.				
<i>Тема 1. Передумови і загальний хід розкладу первіснообщинного ладу.</i>			4	4
<i>Тема 2. Становлення приватної власності, класів і держави.</i>		2	2	8
<i>Тема 3. Зародження і розвиток культури первісних людей.</i>			2	2
Всього:	8	4	42	54

3. Програма.

Змістовний модуль I. Вступ. Походження і становлення людини. Тема 1. Вступ.

1. Предмет, мета, завдання і значення історії первісного суспільства.
2. Періодизація та хронологія первісної історії.
3. Виникнення і розвиток науки первісної історії.
4. Джерела та особливості джерелознавства первісної історії.

Тема 2. Загальні питання походження людини і суспільства.

1. Місце людини і суспільства у Всесвіті.
2. Критерії людини.
3. Рушійні сили процесу антропосоціогенезу.

Тема 3. Походження людини (антропогенез).

1. Найближчі пращури людини. Австралопітеки - безпосередні попередники людей.
2. Сучасна наука про час появи людини і прабатьківщину людства.
3. Найдавніші люди - архантропи (пітекантропи, синантропи, атлантропи і т.д., їх фізичний тип, трудова діяльність і побут.
4. Давні люди - палеоантропи (неандертальці), їх морфологічна будова, знаряддя праці і трудова діяльність.
5. Завершення процесу антропогенезу: час і місце формування неоантропа, його фізичний тип та морфологічні варіанти.
6. Розширення початкової ойкумени. Заселення Америки і Австралії.
7. Виникнення рас.

Змістовний модуль II.

Походження і генеза первісних формсамоорганізації соціуму. Родовий лад.

Тема 1. Походження людського суспільства (соціогенез). Праобщина.

1. Проблеми вивчення соціогенезу.
2. Зародження первісної форми самоорганізації соціуму - праобщини.
3. Роль мисливства у формуванні праобщини. Становлення і розвиток первісного колективізму.

4. Сімейно-пласові відносини в праобщині.
5. Виникнення мови і мислення.

Тема 2. Виникнення і розвиток родового ладу. Ранньопервісна община.

1. Виникнення первісної общини.
2. Ранньопервісна община мисливців, збирачів і риболовів:
 - а) еволюція знарядь праці;
 - б) господарська діяльність і побут;
 - в) житла та поселення;
 - г) криза мисливсько-збиральницького господарства та її подолання;
 - д) соціально-економічні відносини
 - е) шлюб та сім'я;
 - є) структура, організація влади й управління.

Тема 3. Пізньопервісна община землеробів і скотарів.

1. Основні технічні досягнення неолітичного і енеолітичного часу.
2. Передумови, час і центри виникнення відтворюючого господарства землеробства і скотарства.
3. Соціально-економічні відносини та статево-вікова організація в пізньопервісній общині.
4. Шлюб і сім'я в пізньопервісній общині.
5. Общинно-родова структура, організація влади і управління пізньопервісної общини.
6. Духовна культура.

Змістовний модуль III.

Розклад первіснообщинного ладу. Виникнення класового суспільства.

Тема 1. Передумови і загальний хід розкладу первіснообщинного ладу.

1. Розвиток відтворюючого господарства.
2. Відкриття металургії. Запровадження у виробництво металу і його значення.
3. Археологічні культури бронзового і раннього залізного

віку. Форми розкладу первісного суспільства.

4. Становлення ремесла та його соціально-економічні наслідки.

Тема 2. Становлення приватної власності, класів і держави.

1. Обмін та його місце у становленні політичної влади.
2. Зростання суспільного продукту і перетворення надлишкового продукту в додатковий.
3. Становлення приватної власності.
4. Зародження експлуатації і суспільних класів.
5. Становлення держави - по літогенез.

Тема 3. Культура первісних людей.

1. Витоки ідеологічних уявлень і мистецтва первісних людей.
2. Раціональні знання і мистецтво доби ранньопервісної общини.
3. Духовна культура неолітичного періоду.
4. Зародження і розвиток релігійних вірувань первісних людей.

СЕМІНАР 1.

Походження і становлення людини (антропогенез)

1. Рушійні сили антропогенезу. Критерії людини.
2. Найближчі пращури людини. Австралопітеки- безпосередні попередники людей.
3. Еволюція морфологічної будови архантропів та палеоантропів, їх знаряддя праці, трудова діяльність і побут.
4. Завершення процесу антропогенезу і виникнення людини сучасного типу.
5. Виникнення рас.

ТЕМИ ІНДИВІДУАЛЬНИХ НАВЧАЛЬНО-ДОСЛІДНИХ ЗАВДАНЬ

1. Еволюція знарядь праці архантропів ашельської епохи.
2. Технологічний переворот у розвитку кам'яної індустрії

неандертальців епохи мусьте.

3. Розширення початкової ойкумени .Заселення Америки та Австралії.

4. Расогенез. Причини появи расових відмінностей.

5. Сучасна наука про прабатьківщину людства.

6. Житла і поселення архантропів та палеоантропів.

7. Теорії моноцентризму і поліцентризму.

8. Виникнення мови і мислення.

ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. На контурній карті позначити райони знахідок дріопітеків, рамапітеків, австралопітеків, архантропів та палеоантропів.

2. На контурній карті позначити кордони формування неоантропів за теоріями моноцентризму і поліцентризму.

3. Поясніть зв'язок між розвитком знарядь праці і будівництвом первісними людьми житла.

4. Складіть таблицю: « Стоянки первісних людей на території України» :

Стоянки первісних людей на території України.

№ п/п	Назва стоянки	Час існування	Місце розташування
-------	---------------	---------------	--------------------

5. Заповніть таблицю: «Походження людини(антропогенез)»:

Назва	Археологічна епоха	Час існування	Характеристика фізичної (морфологічної) будови	Знаряддя праці	Основні заняття

6. Визначте послідовність подій і вкажіть дати :

- 1). Поява австралопітеків.
- 2). Поява неандертальців.
- 3). Поява «людини розумної».
- 4). Поява дріопітеків.

- 5). Поява пітекантропів.
- 6). Розселення людини по всій планеті.
7. Визначте, що уміла робити первісна людина в палеоліті:
 - 1). Добувати вогонь.
 - 2). Займатися ремеслом і торгівлею.
 - 3). Виготовляти знаряддя праці.
 - 4). Займатись землеробством і скотарством.
 - 5). Полювати і збирати дикоростучі плоди, коріння.
 - 6). Будувати житло.

Вкажіть дати опанування цими виробничими операціями.

8. Виберіть, що допомогло первісній людині подолати похолодання.

- 1). Поява землеробства і скотарства.
- 2). Нові способи полювання.
- 3). Опанування вогню.
- 4). Вдосконалення знарядь праці.
- 5). Поява лука зі стрілами, бумерангу.
- 6). Вдосконалення житла і одєжі.

9. Розподіліть наступні винаходи первісних людей на 2 частини: а) ті, які з'явилися до переходу до землеробства і скотарства, б) ті, які з'явилися після: 1) скребок; 2) посуд; 3) проколка; 4) гарпун; 5) одєжа з вовни; 6) кам'яна сокира; 7) ткацький верстат; 8) варена їжа; 9) човен; 10) серп; 11) корзина з лози; 12) тканини; 13) спис.

10. Які заняття людей повинні бути основними, щоб народилась ідея колеса? Відповідь обґрунтуйте.

11. З двох тверджень вірним є:

а) виготовлення знарядь праці, способи і види полювання і т.д.

спадкувалось наступними поколіннями при народжені.

б) виготовлення знарядь праці, способи і види полювання і т.д. не спадкувалось по народженню, а його можна тільки передати.

12. Доберіть правильну відповідь: життя первісних людей

у суспільстві змінилася і структура соціальної організації. Ці процеси відбувалися повільно і тривалий час, тому що:

- а) відбувалась зміна природних умов, в яких проживали первісні люди;
- б) в боротьбі за виживання розвивались їх мозок, руки, трудова діяльність;
- г) набуті знання, вміння, життєвий досвід засвоювалися наступними поколіннями.

ЛІТЕРАТУРА.

- Алексеев В.П., Першиц А.И. История первобытного общества.-М., 1999. С. 80-116, 131-139.
- Бунятян К.И. Давне населення України. -К., 1999.
- Залізник Л.Л. Первісна історія України -К., 1999. – С. 9-38.
- История первобытного общества. Общие вопросы. Проблемы антропогенеза. –М.,1983- С. 188-221.
- История первобытного общества . Эпоха первобытной родовой общины.- М- 1986. С.5-61.
- Лаберт Д. Доисторический человек: Кембриджский путеводитель. –Л.,1991.
- Першиц А.И., Моногайт О.Л., Алексеев В.П. Історія первісного суспільства.- К., 1980.- С. 42-65, 69-73 , 74-90.
- Сегеда С.П. Основи антропології. –К., 1995.
- Семенов Ю.И. Как возникло человечество. –М., 1966.
- Станко В.Н., Гладких М.І ., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства.-К., 1999.- С.44-79, 88-91, 100-119.

СЕМІНАР 2. *Утворення, генеза, розклад і занепад первісних форм організації соціуму.*

1. Зародження первісної форми самоорганізації людей – праобщини. Становлення первісного колективізму.

2. Виникнення родового ладу. Характерні риси ранньої та пізньопервісної общини: час існування, знаряддя праці, господарська діяльність, соціально-економічні відносини, організація влади і управління, сім'я і шлюб.
3. Виробничі передумови розкладу первіснообщинного ладу.
 - а) подальший розвиток відтворюючого господарства;
 - б) запровадження у виробництві металу і його наслідки;
 - г) становлення ремесла.
4. Зростання суспільного продукту, перетворення надлишкового продукту в додатковий і виникнення приватної власності.
5. Становлення політичної влади і держави (політогенез):
 - а) зародження експлуатації суспільних класів – класогенез;
 - б) основні напрями становлення політичної влади: військовий, аристократичний, плутократичний.

Теми індивідуальних навчально-дослідних завдань

1. Роль мисливства в розвитку праобщини.
2. Мустьєрський період – заключний етап існування праобщини: знаряддя праці, житла.
3. Підйом виробничих сил і розширення розселення первісних людей в період пізнього палеоліту (ранньопервісної общини).
4. Основні технічні досягнення неоліту.
5. Сучасна наука про час і місце виникнення землеробства і скотарства.
6. Найдавніші землероби неоліту України.
7. Господарська і суспільна роль жінки в пізньопервісній общині.
8. Духовна культура епохи пізньопервісної общини.
9. Ранні форми релігії: тотемізм, фетишизм, анімізм, магія.
10. Соціалізація і виховання дітей і підлітків в ранньопервісній общині.
11. Виникнення металургії. Характерні риси бронзового ві-

ку.

12. Археологічні культури бронзового віку в Україні.
13. Розвиток домашніх промислів і становлення ремесла.
14. Розвиток грабіжницьких воєн. Зародження і суть військової демократії.
15. Трипільська культура: походження, господарська діяльність, житла і поселення.
16. Ранній залізний вік в Східній Європі.
17. Мовні процеси епохи розкладу первісного суспільства.
18. «Неолітична революція» та її суть.

Завдання для самостійної роботи.

1. На контурній карті позначити найдавніші центри міді-і бронзолivarного виробництва.
2. На контурній карті позначити міжпле́мінний обмін у бронзовому віці.
3. На контурній карті позначити територію поширення трипільської культури.
4. Розкрийте причини кризи мисливсько-збиральницького господарства в кінці пізнього палеоліту.
5. Розкрийте основні технічні досягнення неолітичного часу.
6. В самому першому людському колективі (як він називався?) діяло правило «Сильний завжди правий». Цінилася сила, витривалість, вміння вижити за будь-яких умов. Старі, хворі і кволі люди були тягарем. Але пройшли тисячоліття і старих людей оточили піклуванням і турботою. Люди стали цінити їх мудрість, знання, досвід, вміння, розум.

ПОДУМАЙТЕ

1. Якими колективами стали жити первісні люди?
2. В чому конкретно проявлялась повага до старих, поважних людей?
3. Що повинно було змінитись в житті первісних людей, що вони змінили відношення до старих за віком людей?

4. На якому етапі розвитку людини відбулася така зміна відношення до стариків?
7. Виберіть правильні відповіді:
Чоловік, який був вигнаний з родової общини:
а) вижив би самостійно;
б) приєднався б до іншої общини;
в) був приречений до загибелі;
г) одружився б на жінці з другої общини і жив би окремою родиною.
8. Чому в первісну епоху найбільшим покаранням було вигнання людини з племені?
9. Розкрийте зміст поняття плем'я, запишіть в зошит його ознаки. Намалюйте плем'я таким, яким ви його собі уявляєте.
10. Що сприяло переходу від привласною чого господарства до відтворюючого?
11. Поясніть, чому з переходом до землеробства люди стали вести осідлий спосіб життя.
12. Подумайте, які відносини склалися на перших порах між мисливськими і землеробськими племенами. Чому?
13. Чи мали можливість члени пізньопервісної общини дарувати один одному подарунки? Якщо так, то які? Якщо ні, то чому?
14. Чому рід можна називати вогнищем миру?
15. Визначте ознаки общини: а) родової; б) сусідської:
1. спільне ведення господарства.
 2. складається з родичів.
 3. проживання на одній території.
 4. поділ праці;
 5. розподіл врожаю главою родини;
 6. управління старійшинами;
 7. спільні угіддя, пасовища;
 8. виділення сімей (родин).

16. Визначте причини впровадження у виробництво металів, його наслідки та заповніть таблицю:

Причини	Наслідки

17. Порівняйте ознаки племені і народності. Заповніть табли-

ЦЮ.

№ п/п	Плем'я	Народність
1.		
2.		
3.		

19. Дайте характеристику раннім формам експлуатації і заповніть таблицю.

Внутрішньообщинні форми	Міжобщинні форми
1. Кабальні відношення а) лихварство: б) відріток: в) кабальна заборгованість: г) боргове рабство:	1. Військове пограбування: 2. Контрибуції: 3. Рабство. 4. Данництво.

20. Охарактеризуйте основні напрямки становлення політичної влади і заповніть таблицю:

Військовий	Аристократичний	Плутократичний

20. Заповніть таблицю: «Синхронізація історичної періодизації первісної історії»:

Археологічні епохи	Антропологічні епохи	Історичні епохи	Характеристика історичної епохи (суспільства)

ЛІТЕРАТУРА.

Алексеев В.П., Першиц А.И. История первобытного общества. -М., 1999.-С 116-125, 139-229.

Бунятян К.И. Давнє населення України. -К., 1999.

Власов В.Н. Становлення раннеземледельческой культуры. Механизм перехода к производящему хозяйству// Этнографическое обозрение.-1999.-№1 -С. 16-41.

Залізник Л.Л. Первісна історія України. -К., 1999. -С. 69-96.

Духовная культура древних обществ на территории Украи-

- ны. -К., 1991. История первобытного общества. Эпоха первобытной родовой общины. -М., 1986. -С. 73-407.
- Крадин Н.Н. Общественный строй кочевников: дискуссии и проблемы// Вопросы истории. -2001.-№4.-С.21-33.
- История первобытного общества. Эпоха классового образования. -М., 1988.-С.5-251.
- Оксененко М. До утворення цивілізації. Неоліт// Початкова освіта. -2000.-№39.
- Павленко Ю.В. Раннеклассовое общество (генезис и пути развития). -К., 1989.
- Першіц А.І., Монгайт О.Л., Алексеев В.П. Історія первісного суспільства. -К., 1980.-С.65-70, 77-85, 122-145, 148-152.
- Семенов Ю.И. Как возникло человечество. -М., 1966.
- Станко В.Н., Гладких М.І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. -К. 1999.-С.79-90, 114-160, 173-200.
- Становление классов и государства. -М., 1976
- Этнокультурная карта территории Украинской ССР в 1 тис.н.э. -К., 1985.

Самостійна робота: методичні рекомендації студентам

Самостійна робота студентів є складовою навчального процесу, важливим чинником, який формує вміння навчатися, сприяє активізації засвоєння студентом знань.

Сучасна реформа вищої освіти, запровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу – це перехід від парадигми навчання до парадигми освіти, самоосвіти. Тому самостійна робота студентів є не тільки важливою формою навчального процесу, а й має стати його основою. Вона є основним засобом опанування навчального матеріалу у поза аудиторній час, особливо для студентів заочної форми навчання. Адже студенти-заочники мають у своєму розпорядженні в 2-3 рази менше часу для аудиторних занять, ніж студенти денної форми навчання, при однаковому обсязі навчального матеріалу і програми.

Мета самостійної роботи студентів – сприяти свідомому засвоєнню в повному обсязі навчальної програми, розвивати

вміння вчитися, здатність до творчого осмислення навчального матеріалу, застосування його у практичній діяльності, формувати самостійність як рису особистості.

Основне завдання організації самостійної роботи – навчати студентів свідомо та самостійно працювати з навчальним матеріалом і науковою інформацією, закласти основи самоорганізації та самовиховання, сформувати уміння та навички постійно підвищувати свою кваліфікацію.

Самостійна робота з курсу “Історія Стародавнього Світу. – Ч.1: Історія первісного суспільства” включає:

- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- підготовка до семінарських занять;
- виконання завдань для самостійної роботи до семінарських занять;
- вивчення окремих тем або питань, які передбачені для самостійного опрацювання.

Після прослуханих лекцій з історії первісного суспільства студентам рекомендується самостійно опрацювати лекційний матеріал. Необхідно уважно прочитати усі лекції, підкреслити, виділити найбільш важливі моменти, положення і висновки, уточнити цитати, цифри, записати на полях додаткові факти, свої зауваження, думки тощо.

Семінарське заняття – форма навчального заняття, на якому відбувається обговорення попередньо визначених питань. В практиці вищих навчальних закладів застосовують такі види семінарських занять: семінар запитань і відповідей; семінар розгорнута бесіда; семінар, що передбачає усні відповіді студентів з наступним їх обговоренням; семінар-дискусія; семінар, на якому заслуховують реферати з їх обговоренням і оцінюваннями та ін. Це потребує ґрунтовної теоретичної і практичної самостійної підготовки студентів.

При підготовці до семінарського завдання студенту рекомендується прочитати і проаналізувати зазначені історичні джерела, відповідні розділи підручників, навчальних посібників, монографій, наукових статей, лекцію викладача тощо. Студент повинен обов'язково законспектувати джерела та літературу, які визначені для конспектування. При цьому істо-

ричні джерела необхідно законспектувати повністю.

Конспектуючи монографії чи наукові статті, необхідно зазначити автора, назву роботи, її вихідні дані (місто, назва видання і рік, кількість сторінок). Рекомендується записувати лише основні положення, їх аргументацію, цифри, факти, висновки, виділяючи і підкреслюючи найбільш важливі місця. При цьому обов'язково зазначити сторінку, з якої були зроблені відповідні виписки в конспект.

Студенту рекомендується обов'язково підготувати коротку письмову відповідь на кожне питання плану семінарського заняття. Виступ готується на основі історичних джерел, лекцій, підручників, навчальних посібників, додаткової літератури. Якщо студент глибоко засвоїв матеріал, то можна написати детальний план або тези виступу, до яких вносяться основні положення, приклади, факти, дати, цифри і висновки. Виступ на семінарі повинен тривати 7-10 хв.

До кожного семінарського заняття подані завдання для самостійної роботи. Студенту необхідно зробити відповідні позначення на контурних картах, скласти і заповнити таблиці, дати відповіді на проблемні завдання, задачі і тести. Крім того, студент обов'язково складає "термінологічний словник з історії первісного суспільства".

Завдання для самостійної роботи виконуються письмово в окремому зошиті, який подається на перевірку викладачу під час зимової сесії. Студенти повинні суворо дотримуватися термінів виконання завдань.

Виконання завдань для самостійної роботи сприяє активному опануванню знань, розвитку мислення і творчих здібностей студентів, переходу від поточного до індивідуалізованого навчання з урахуванням потреб і можливостей кожного студента.

Окремі питання теми курсу винесені на самостійне опрацювання. Вони необхідні для всебічного і глибокого опанування дисципліни, але не розглядалися на лекції і семінарських заняттях.

Студенту рекомендується самостійно, використовуючи підручники і навчальні посібники, додаткову літературу, розглянути ці питання і, в разі необхідності, коротко законспек-

тувати.

Результати виконання студентом самостійної роботи враховується викладачем у процесі проведення екзамену і впливають на загальну оцінку знань.

Питання, що виносяться на самостійне опрацювання:

Тема 1. Вступ.

1. Виникнення і розвиток науки первісної історії.
2. Джерела і особливості джерелознавства первісної історії.

Тема 2. Загальні питання походження людини і суспільства.

1. Місце людини і суспільства у Всесвіті.
2. Зоологічна систематика.

Тема 3. Походження людини (антропогенез).

1. Сучасна наука про час появи людини і прабатьківщину людства.
2. Розширення початкової ойкумени. Заселення Америки і Австралії.
3. Виникнення рас.

Тема 4. Походження людського суспільства (соціогенез).

Праобщина.

1. Проблеми вивчення соціогенез.
2. Виникнення мови.
3. Зародки ідеологічних уявлень неандертальців.

Тема 5. Виникнення і розвиток родового ладу.

Ранньопервісна община.

1. Мисливське господарство із застосуванням лука – найважливіше досягнення мезоліту.
2. Соціалізація і виховання дітей і підлітків в ранньопервісній общині.
3. Духовна культура у період доби ранньопервісної общини.

Тема 6. Пізньопервісна община землеробів-скотарів.

1. Фізичні та духовні основи цивілізації та її суспільства.
2. Духовна культура пізньонерівської общини.

*Тема 7. Передумови і загальний хід розкладу
первіснообщинного ладу.*

1. Бронзовий вік. Його характерні риси та хронологічні рамки.
2. Археологічні культури бронзового та раннього залізного віку.

*Тема 8. Становлення приватної власності, класів і
держави.*

1. Роль і значення обміну.
2. Причини зростання суспільного продукту.
3. Виникнення грабіжницьких війн і рабства.

За навчально-тематичним планом дисципліни на виконання самостійної роботи студентам заочної форми навчання відведено 42 год..

Складіть термінологічний словник з історії первісного суспільства:

1) австралопітек.	45) мононорми (мононорматика),
2) авункулат,	46) моноцентризм,
3) анімізм,	47) морфологія,
4) антропогенез,	48) народність,
5) атлантроп,	49) неандерталець,
6) археологічна культура,	50) неоантроп,
7) алфавітне письмо,	51) неоліт,
8) бронзовий вік,	52) ойкумена,
9) «вампум»- письмо,	53) палеоантроп,
10) військова демократія,	54) палеоліт,
11) «вузликове» письмо,	55) патріархат,
12) гейдельбергська людина,	56) парантроп,
13) герантократія,	57) парцелярна праця,
14) гетеризм гостинний,	58) патронімія,
15) гомініди,	59) піктографія,
16) діастема,	60) «пірауру» («піраунгару»),
17) дислокальний шлюб,	61) бітекантроп,
18) дольмени,	62) поліандрія,
19) доместикація,	63) полігінія,
20) дріопітеки,	64) поліхромна кераміка,
21) егалітарне суспільство,	65) поліцентризм,
22) екзогамія (епігамія),	66) потестарні спільноти,
23) ендогамія,	67) плезіантроп,
24) енеоліт,	68) плем'я,
25) соліти,	69) презінджантроп,
26) епікантус,	70) престижна економіка,
27) залізний вік,	71) проміскуїтет,
28) зінджантроп,	72) пуналуа сім'я ,
29) ідеографічне (логографічне) письмо,	73) рамапітек,
30) ієрогліфічне письмо,	74) раса,
31) ініціація,	75) расогенез,
32) кроманьйонець,	76) реципрокація,
33) кромлехи,	77) сидеричні календарі,
34) кувада,	78) синантроп,
35) левірат,	79) сидіасмічний шлюб
36) локомоція,	80) сорорат,
37) людина вміла,	81) співплеменність,
38) людина розумна,	82) соціогінез,
39) магія,	83) сусідська община,
40) матріархат,	84) тотемізм,
41) матрифокальність (матрилокальність),	85) уксорилокальність,
42) мезоліт,	86) травестизм,
43) менгіри,	87) умикання,
44) моногамія,	88) унілокальний шлюб,
	89) фетишизм,
	90) фратрія,
	91) циркумполярна економіка.

Навчальний проєкт (індивідуальне навчально-дослідне завдання)

Індивідуальне навчально-дослідне завдання (далі – ІНДЗ) – це один із важливих видів поза аудиторної роботи студента навчального або навчально-дослідницького характеру, яке виконується в процесі вивчення програмного матеріалу курсу і завершується до підсумкового оцінювання знань з даної навчальної дисципліни.

Мета ІНДЗ – самостійне вивчення на основі першоджерел, монографій, статей, наукової, науково-популярної та довідкової літератури частини програмного матеріалу, його систематизація, аналіз та узагальнення, закріплення і практичне застосування знань студента з навчального курсу і розвиток самостійної роботи.

Зміст ІНДЗ – це завершена теоретична або практична робота в межах навчальної програми курсу, яка виконується на основі знань, умінь і навичок, одержаних в процесі лекційних, семінарських та індивідуальних занять, самостійної роботи.

Види ІНДЗ – реферати, доповідь, повідомлення.

Реферат (з латинської мови – повідомляти, доповідати) – короткий письмовий або усний виклад суті якогось питання, що передбачає огляд відповідних літературних та інших джерел.

Доповідь – письмова робота, в якій викладається одна проблема, подаються висновки, пропозиція обсягом 7-10 стор. Як правило, вона призначена для усного (публічного) виступу і подальшого обговорення.

Повідомлення – усний виступ, в якому розкривається частина проблеми чи питання. Обсяг – 4-6 стор.

Написання рефератів, доповідей, повідомлень спрямоване на поглиблене вивчення дисципліни, зокрема:

- навчити студентів аналізу, систематизації, узагальненню джерел та літератури, логічно-послідовному викладу тієї чи іншої проблеми;
- виробити у студентів уміння формувати окремі положення та аргументовано доводити свої висновки;
- навчити студентів самостійної дослідницької роботи і методики наукового дослідження.

Розпочинаючи роботу над рефератом, студенти повинні дотримуватися таких вимог:

- зосередити свої зусилля на розкриття основних проблем теми;
- викласти основні положення реферату послідовно і логічно;
- написати реферат грамотно, ретельно відредагувати, належним чином його оформити;
- обсяг реферату визначається специфікою теми, її науковим або практичним значенням і складає 15-20 стор. формату А4.

Роботу над написанням реферату рекомендується організовувати таким чином:

- вибрати тему;
- скласти план;
- здійснити пошук, відбір, вивчення джерел та наукової літератури;
- написати і оформити текст.

Теми рефератів, повідомлень та інших видів ПНДЗ визначені кафедрою до кожного семінарського заняття у цьому виданні.

Студент має право вибрати ту тему, номер якої відповідає його номеру у списку студентів групи. Вибір теми, а також написання реферату ні в якому разі не слід відкладати на останні дні перед сесійного періоду, бо це поставить студента у дуже складне становище і навіть може призвести до зриву графіка екзаменаційної сесії.

Визначившись щодо теми, студент повинен ознайомитися з відповідним розділом підручника (навчального посібни-

1.1. Зміст роботи повинен містити відповідні перелік питань, які повинні бути розглянуті в рефераті і приступити до складання есею.

План повинен охоплювати усі питання теми (проблеми) і включас:

• **Вступ** (1-2 стор.), в якому обґрунтовується актуальність теми, її особливості, місце в курсі, стисло подається огляд джерел та літератури, визначається мета і завдання.

• **1-2 питання**, в яких на основі вивчення джерел та наукової літератури, розкриваються основні проблеми теми. Спираючись на принципи аналізу і об'єктивності, необхідно розглянути причинно-наслідкові зв'язки досліджуваного питання, узагальнити факти і явища, аргументовано, послідовно і логічно розкрити мету роботи. В кінці кожного питання потрібно зробити короткі висновки.

• **Висновки** (1-2 стор.), в яких студент узагальнює результати своєї праці, визначає як були реалізовані мета і завдання реферату.

• **Список використаних джерел і літератури** вміщує використані студентом історичні джерела та літературу з теми реферату.

Відомості про джерела та літературу необхідно подавати відповідно до вимоги **державного стандарту**.

План – це основа; своєрідний фундамент реферату, бо від його якості значною мірою залежить якість виконання індивідуального навчально-дослідного завдання.

Пошук і відбір літератури до теми реферату рекомендується здійснювати з перегляду каталогів бібліотек: алфавітно-го, систематичного та газетно-журнальних статей, а також слід звертатися до покажчиків статей і матеріалів, які були опубліковані протягом року в історичних наукових виданнях (журналах) і розміщені в останньому номері за кожен рік видання. Крім того, для пошуку наукової інформації необхідно залучати Інтернет.

Вивчаючи відповідні джерела та наукову літературу, необхідно по ходу виписувати всі необхідні цитати, факти, по-

ложення, цифри, аргументи авторів. При цьому обов'язково дотримуватися правила: кожен запис повинен мати бібліографічні дані джерела, монографії чи статті, які необхідні для оформлення посилань.

Зібраний і систематизований матеріал слід творчо осмислити, а потім чітко, ясно, логічно і послідовно викласти своїми словами у відповідності з планом. Ту чи іншу думку необхідно аргументувати науково обґрунтованою системою доказів з наведенням прикладів, фактів, статистичних даних тощо.

Реферат необхідно оформити і відредагувати. Особливу увагу слід звернути на науково-довідковий апарат – систему однотипних посилань на джерела та літературу. Розрізняють такі види посилань: внутрішньотекстові, підстрочні, позатекстові.

Внутрішньотекстові посилання є більш доцільною і найпоширенішою формою. Вони розміщуються в тексті безпосередньо після наведення цитати, дати, фактів, статистичних даних тощо (в кінці речення) в квадратних дужках, наприклад: [5, 33]. Перша цифра означає номер позиції в “Списку джерел та літератури”, а друга – сторінку, з якої наведено цитату або якісь дані.

Підстрочні посилання подають таким чином: після цитати, цифр, даних в кінці речення вгорі позначається номер посилання відповідними цифрами, а внизу сторінки, під рискою, приводять під тим же номером публікацію з дотриманням правил бібліографічного опису.

Структура реферату:

- титульний аркуш;
- Зміст;
- Вступ;
- 1-2 питання;
- висновки;
- список використаних джерел та літератури;
- додатки (при необхідності).

Титульний аркуш є першою сторінкою реферату і міс-

назва, повну назву, адресу (вулиця, місто), університету, факультету та кафедри; назву виду роботи, назву теми реферату, прізвище, ім'я та по-батькові студента, шифр групи і форма навчання; науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника, місто і рік написання.

Міністерство освіти і науки України
Криворізький державний педагогічний університет
Історичний факультет
Кафедра всевітньої історії

Реферат
з історії первісного суспільства
“Підйом виробничих сил і розширення розселення первісних людей
в період пізнього палеоліту (ранньолервісної общини)”

Виконав(ла): студент(ка)
гр ІФ-07-1 З/в
Кузьменко Сергій Вікторович
Перевірив: к.і.н., доцент
Петренко Юрій Олександрович

Кривий Ріг
2008

Зміст подають на початку реферату. Він містить найменування та номери усіх початкових сторінок усіх структурних частин. Наприклад:

Тема реферату: Розширення початкової ойкумени.
Заселення Америки та Австралії.

Вступ...	3
1. Причини розселення людини в період пізнього палеоліту.	5
2. Заселення людиною Америки та Австралії	10
Список використаних джерел та літератури...	15

Список використаних джерел та літератури рекомендується розміщувати за ябеткою (в алфавітному порядку) назв джерел, наукової літератури чи прізвищ автора (авторів) і за загальною нумерацією.

До списку входять:

- історичні писемні джерела, які, як правило вміщені у збірнику документів або хрестоматії;
- документи, які опубліковані від імені державних органів і відомств та громадських організацій;
- наукова література (підручники, посібники, монографії, наукові статті в збірниках, журналах тощо).

№ п/п	Характеристика джерел та літератури	Приклад оформлення
1.	Монографії: один, два або три автори	Залізняка І. В. Первісна історія України. – К.: Вища школа, 1999. – 263 с. Алексеев В.П., Черниця А.И. История первобытного общества. -М.: Высшая школа, 1999. -318 с. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С.П. Історія первісного суспільства. – К.: Либідь, 1999ю – 240 с.
2.	Монографії: більше трьох авторів	Історія України/ В.Ф. Верстюк, О.В. Гарань, О.І. Гуржій та ін.; Під ред.. В.А. Смолія. – К.: Альтернатива, 1997.– 416 с.
3.	Багатотомні видання	Всемирная история: В 24 т. – Минск: Литература, 1998. – Т. 22: Канун II мировой войны/ А.Н. Бадак, И. Е. Войнич, Н.М. Волчек и др. – 528 с.
4.	Довідники	Губарев В. К. Довідник школяра і студента. Всесвітня історія. – Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2004.– 496 с.
5.	Документи з хрестоматії	Руська Правда (Коротка редакція)// Швидько Г.К. Історія держави і права України: Хрестоматія для студ. гуманіт. факульт.– Дніпропетровськ: Дніпрокнига, 2004.– С. 8-11.
6.	Стаття в збірнику наукових праць	Сергійчик І.М. Українсько-китайські зв'язки в XVIII-XVIII ст.// Збірник наукових праць. Серія “Історія та географія”/ Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди. – Харків: Майдан, 2007. – Вип. 25-26.– С. 3-5. Іваненко В.В. Велика Вітчизняна війна і Україна: деякі проблеми методології та історіографії// Сторінки воєнної історії України: Зб. наук. статей. – Вип. 8. – Ч. 1. – С. 75-83
7.	Стаття в журналі	Дьяконов И.М. Законы Вавилонии, Ассирии и Хеттского царства.// Вестник древней истории. – 1952. – № 3-4. – С. 57-68.

Бібліографічний опис складають мовою оригіналу друкованої праці з додержанням сучасної орфографії.

Реферат виконується українською мовою на одній сторінці аркуша паперу розміром А4 (297*210 мм). Якщо робота друкується на комп'ютері, то необхідно дотримуватись наступних правил: текст має бути надруковано шрифтом Times New Roman, розмір шрифту – 14 з полуторним міжрядковим інтервалом і полями: ліве – не менше 20 мм, праве – 10 мм, верхнє і нижнє – по 20 мм.

Нумерація структурних частин реферату та сторінок подається арабськими цифрами без знаку номера. Такі структурні частини реферату як зміст, вступ, висновки, список використаних джерел та літератури не мають порядкового номеру. Першою сторінкою реферату є титульний аркуш, який включають до загальної нумерації, але на ньому номер сторінки не проставляють. На наступних сторінках номер ставлять у правому верхньому куті сторінки.

Порядок подання та захист ІНДЗ:

Звіт про виконання ІНДЗ подається у вигляді зошита скріплених аркушів формату А4 з титульною сторінкою стандартного зразка і внутрішнім наповненням із зазначенням усіх позицій змісту завдання.

ІНДЗ подається викладачу після публічного захисту на семінарських заняттях під час зимової екзаменаційної сесії. Захист включає:

- доповідь студента про зміст реферату, яка не повинна перевищувати 8-10 хв.
- відповідь на питання викладача і студентів.

Оцінка оголошується викладачем після рецензування реферату (повідомлення, доповіді) і є обов'язковим компонентом іспитової оцінки і враховується при виведенні підсумкової оцінки.

Контрольні питання з історії первісного суспільства

1. Предмет, значення, періодизація і хронологія первісної історії.
2. Виникнення науки первісної історії та її розвиток у 18-19 ст.
3. Уявлення про первісність в стародавні часи та середні віки.

5. Діагностика первісної історії та їх характеристика. Особливості дослідження мисливства первісної історії.
6. Місце людини в тваринному світі: вчення про тваринне походження людини.
7. Місце людини і суспільства у Всесвіті.
8. Рухливі сили процесу антропогенезу. І гіпотези антропогенезу.
9. Сучасна наука про прабатьківщину людини.
10. Найближчі пращури людини: дріопітеки, австралопітеки, прелюзинжантропи, зинджантропи, їх морфологічна будова та заняття.
11. Найдавніші люди – архантропи (пітекантроп, синантроп, атлантроп), морфологічна будова і трудова діяльність.
12. Давні люди- палеоантропи, морфологічна будова і трудова діяльність.
13. Виникнення людського суспільства.
14. Роль мисливства у формуванні людського суспільства.
15. Зародження первісного колективізму. Боротьба між колективістськими і егоїстичними формами поведінки людей.
16. Сімейно-шлюбні відносини в праобщині.
17. Виникнення мислення і мови.
18. Екзогамія і ендогамія: походження, форми, пережитки.
19. Завершення процесу антропогенезу: передумови, час і місце виникнення людини сучасного типу, гіпотези полі центризму і моноцентризму.
20. Піднесення виробничих сил в епоху пізнього палеоліту: нова техніка сколу, спеціалізовані знаряддя , мисливська зброя, еволюція одягу.
21. Соціальні функції житла людей праобщини.
22. Житла і поселення раньопервісної общини.
23. Розширення початкової ойкумени. Заселення первісною людиною Америки і Австралії.
24. Витоки світоглядних уявлень неандертальців.
25. Виникнення первісної общини.
26. Расогенез: основні особливості головних розподілів людства.
27. Криза мисливсько-збиральницького господарства в період пізнього палеоліту.
28. Витоки образотворчого мистецтва первісної людини періоду праобщини.
29. Мисливське господарство із застосуванням лука – найважливіше досягнення мезоліту.
30. Соціально – економічні відносини періоду раньопервісної общини (форми власності і розподілу продуктів).
31. Господарська спеціалізація періоду раньопервісної общини. Поява статеві-вікових груп.
32. Шлюб і сім'я періоду раньопервісної общини. Форми сім'ї, їх характеристика.
33. Проблеми співвідношення роду, сім'ї і общини в раньопервісній общині.

34. Духовна культура доби ранньопервісної общини: раціональні знання, мистецтво.
35. Ранні форми релігії: тотемізм, фетишизм, анімізм, магія.
36. Соціалізація і виховання дітей і підлітків в ранньопервісній общині.
37. Основні технічні досягнення неолітичного і енеолітичного періоду.
38. Виникнення землеробства й скотарства: передумови, основні гіпотези часу і місця появи.
39. Господарство і матеріальна культура мотичних землеробів – скотарів.
40. «Неолітична революція» та її суть.
41. Бронзовий вік: характерні риси, хронологічні рамки, археологічні культури.
42. Соціально-економічні відносини в пізньородовій общині (форми власності, система розподілу продуктів, розвиток обміну, престижна економіка).
43. Шлюб і сім'я періоду пізньопервісної общини.
44. Племянна організація і організація влади в пізньопервісній общині.
45. Духовна культура пізньопервісної общини: позитивні знання, мистецтво, релігія.
46. Господарство, матеріальна і духовна культура трипільців.
47. Впровадження у виробництво металів та його наслідки.
48. Передумови і загальний хід розкладу первісного суспільства.
49. Шлюб і сім'я періоду розкладу первісного суспільства.
50. Духовна культура доби розкладу первісного суспільства: позитивні знання, мистецтво, релігія.
51. Становлення ремесла. Другий великий суспільний поділ праці.
52. Виникнення додаткового продукту і приватної власності.
53. Виникнення грабіжницьких війн. Зародження і суть військової демократії.
54. Зародження і форми експлуатації.
55. Виникнення рабства, його форми і наслідки.
56. Обмін і його місце у становленні політичної влади.
57. Становлення держави. Залишки первісного ладу в класових суспільствах.
58. Етнічні і мовні процеси епохи розкладу первісного суспільства: розпад племянних спільностей, формування народностей, утворення мовних сімей.
59. Розвиток землеробства і скотарства в період розкладу первісного суспільства.
60. Фізичний тип неоантропів та їх морфологічні варіанти.